

УДК 343.9

Л. БЕСЕДНА, науковий співробітник Науково-дослідного центру правової інформатики Академії правових наук України

Г. ГЛАДКІВСЬКА, фахівець 1 категорії Науково-дослідного центру правової інформатики Академії правових наук України

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ І КРИМІНОГЕННА СИТУАЦІЯ

Анотація. В статті подано дослідження щодо впливу соціально-економічних особливостей зайнятості населення на криміногенну ситуацію в країні.

Дана робота полягає в дослідженні можливості впливу соціально-економічних особливостей зайнятості населення на стан злочинності в країні і є, по суті, продовженням роботи [1], в якій зроблена спроба проаналізувати вплив етнічної національно-мовної однорідності населення за регіонами на криміногенну ситуацію. Питання аналізу та оцінки стану злочинності та чинників, які впливають на неї, є важливими та актуальними з точки зору вироблення можливої концепції протидії злочинності та її профілактики [2].

В дослідженні використано відомості державної та відомчої статистичної звітності Міністерства внутрішніх справ України [3], офіційні дані Всеукраїнського перепису населення 2001 року [4] та наукового видання “Перший Всеукраїнський перепис населення: історичні, методологічні, соціальні, економічні, етнічні аспекти” [5].

Наведені у [3] відомості щодо криміногенної ситуації характеризують стан та структуру злочинності як у країні загалом, так і в межах областей впродовж 2001-2005 рр. Аналіз показників проводився за видами злочинів відповідно до статей Кримінального кодексу України, ступенем тяжкості (тяжкі та особливо тяжкі злочини) та об’єктом посягання (загальнокримінальної та економічної спрямованості). Рівень злочинності визначається абсолютними числами, що відображають кількість злочинів, зареєстрованих у певний період часу в конкретному регіоні, без урахування латентної злочинності.

В наведеному нами дослідженні було використано такі показники злочинності, як: кількість злочинів, зареєстрованих органами внутрішніх справ, кількість злочинів загальнокримінальної та економічної спрямованості, показники окремих видів особливо тяжких злочинів проти життя і здоров’я особи – кількість тяжких та особливо тяжких злочинів і умисних вбивств (замахів), а також кількість тяжких та особливо тяжких злочинів економічної спрямованості кожного регіону.

З метою нівелювання можливого впливу суб’єктивних чинників при обчисленні було використано відносну величину (у відсотках) середнього значення кількісних показників окремого виду злочину за 5 років для кожної області (регіону) до кількості населення регіону (див. [1]). Отримані значення для кожного з показників злочинності відображено в зведеній таблиці 1, упорядкованій за назвою області (регіону).

Як загальновизнаний вимір соціально-економічної стратифікації населення виступає позиція індивідів у сфері зайнятості. Розгалужена програма статистичного спостереження зайнятості в рамках Першого Всеукраїнського перепису населення дозволила проаналізувати сучасні соціально-економічні особливості зайнятості населення і відтворити “соціально-демографічний” портрет українського суспільства, істотні трансформації в якому спричинені переходом до ринкових відносин. Відомості щодо дослідження відбивають труднощі подолання занепаду вітчизняного виробництва, його техніко-

технологічної модернізації та структурної перебудови, проблеми становлення цивілізованих соціально-трудових відносин у нашій країні [5].

Таблиця 1

Зведена таблиця значень показників окремих видів злочинів

Регіон (область)	Чисельність населення у 2001 р. (тис. осіб)	У % відношенні середнього значення до кількості населення					
		Заяви про злочини, що надійшли до ОВС	Злочини загальнокримінальної спрямованості	Тяжкі та особливо тяжкі злочини	Умисні вбивства (замахи)	Злочини економ. спрямованості	Тяжкі та особливо тяжкі злочини економ. спрямованості
Авт. Респ. Крим	2033,7	4,75	1,12	0,51	0,0108	0,091	0,043
Вінницька	1772,4	3,19	0,68	0,35	0,0049	0,073	0,036
Волинська	1060,7	2,75	0,64	0,36	0,0046	0,088	0,039
Дніпропетровська	3567,6	5,38	1,33	0,63	0,0084	0,120	0,068
Донецька	4841,1	3,45	1,04	0,5	0,0123	0,066	0,030
Житомирська	1389,5	3,57	0,73	0,38	0,0064	0,080	0,039
Закарпатська	1258,3	1,63	0,44	0,18	0,0032	0,072	0,035
Запорізька	1929,2	5,33	1,37	0,66	0,0102	0,092	0,044
Івано-Франківська	1409,8	2,16	0,45	0,24	0,0032	0,100	0,049
Київська	1827,9	3,79	0,7	0,39	0,0082	0,061	0,036
Кіровоградська	1133,1	3,95	0,81	0,44	0,0114	0,076	0,030
Луганська	2546,2	6,24	1,3	0,61	0,0107	0,119	0,075
Львівська	2626,5	2,51	0,62	0,32	0,0052	0,082	0,043
Миколаївська	1264,7	4,46	1	0,49	0,0112	0,101	0,057
Одеська	2469	5,13	0,9	0,46	0,0113	0,095	0,061
Полтавська	1630,1	4,75	0,93	0,47	0,0082	0,091	0,043
Рівненська	1173,3	2,45	0,55	0,3	0,0038	0,080	0,049
Сумська	1299,7	3,65	0,87	0,49	0,0074	0,071	0,034
Тернопільська	1142,4	1,91	0,43	0,23	0,0031	0,064	0,042
Харківська	2914,2	5,06	1,17	0,5	0,0103	0,099	0,049
Херсонська	1175,1	5,46	1,02	0,48	0,0119	0,096	0,040
Хмельницька	1430,8	2,65	0,62	0,36	0,0056	0,064	0,035
Черкаська	1402,9	3,23	0,75	0,38	0,0067	0,058	0,034
Чернівецька	922,8	3,27	0,47	0,24	0,004	0,099	0,034
Чернігівська	1245,3	3,88	0,77	0,44	0,0088	0,049	0,027
м. Київ	2611,3	5,52	0,98	0,42	0,0059	0,063	0,036
м. Севастополь	379,5	4,35	1,06	0,52	0,009	0,078	0,038

Одним з важливих якісних аспектів зайнятості, що відображає як вищезгадані процеси становлення нової ринкової моделі соціально-економічного розвитку, так і специфіку виробничо-господарської спеціалізації країни та окремих її регіонів, є структура диференціації населення за видами економічної діяльності, соціально-професійною належністю та статусом зайнятості.

Розподіл зайнятого населення країни за видами економічної діяльності має певні територіальні особливості, що відбивають специфіку природнокліматичних умов, соціально-економічного та національно-історичного розвитку окремих регіонів. Він “форму-

ється і трансформується під сукупною дією економічних та демографічних чинників-складових, серед яких слід назвати ступінь господарського освоєння різних регіонів, територіальні пропорції (диспропорції) у розміщенні виробництва й трудових ресурсів, рівень демоекономічного навантаження та особливості якісного складу населення окремих територій тощо” [5]. Найбільш загальне уявлення про територіальні відмінності структури зайнятості населення за видами економічної діяльності дає таблиця 2.

Таблиця 2

Розподіл зайнятих за видами економічної діяльності по регіонах України*
(за станом на 5 грудня 2001 року)

Регіон (область)	На 100 зайнятих припадає зайнятих окремими видами економічної діяльності осіб												
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII
Авт. Респ. Крим	22	14	6	12	3	7	1	3	8	8	10	3	3
Вінницька	37	17	3	7	1	6	1	2	6	9	8	2	1
Волинська	35	15	3	8	2	5	1	2	7	11	8	2	1
Дніпропетровська	11	36	4	13	2	7	1	4	4	7	7	2	2
Донецька	7	42	4	12	2	8	1	3	4	7	7	3	0
Житомирська	28	21	3	9	2	6	1	2	8	9	9	2	0
Закарпатська	36	15	7	8	2	5	1	1	6	9	7	3	0
Запорізька	16	31	4	12	2	7	1	4	5	8	7	3	0
Івано-Франківська	36	18	5	8	2	5	1	2	5	9	7	2	0
Київська	22	20	5	10	1	7	1	4	7	8	9	3	3
Кіровоградська	31	19	3	10	2	7	1	2	6	8	8	3	0
Луганська	10	39	5	12	2	6	1	3	5	7	8	2	0
Львівська	23	21	4	9	2	7	1	4	6	10	9	3	1
Миколаївська	26	20	4	12	2	7	1	4	7	8	6	2	1
Одеська	25	12	3	11	2	12	1	3	7	8	7	4	5
Полтавська	25	24	5	10	1	6	1	3	6	9	8	2	0
Рівненська	32	18	4	8	2	6	1	2	6	10	8	3	0
Сумська	24	26	4	10	2	6	1	3	6	9	7	2	0
Тернопільська	40	14	3	6	1	4	1	1	5	11	8	3	3
Харківська	14	28	3	12	1	7	1	5	6	9	7	3	4
Херсонська	32	17	4	12	2	6	1	2	5	8	7	3	1
Хмельницька	35	18	3	9	2	5	1	2	6	9	7	2	1
Черкаська	33	19	4	10	1	5	1	2	6	9	7	2	1
Чернівецька	44	11	5	8	1	4	1	1	5	8	6	2	4
Чернігівська	27	19	4	10	2	6	1	2	8	9	9	3	0
м. Київ	1	19	7	17	2	7	3	10	9	9	7	7	2
м. Севастополь	3	15	6	15	3	9	1	6	21	8	7	4	2

*Примітка: I – сільське господарство, мисливство та лісове господарство; II – промисловість (видобувна, обробна та виробництво електроенергії, газу і води); III – будівництво; IV – оптова й роздрібна торгівля, торгівля транспортними засобами, послуги з ремонту; V – готелі та ресторани; VI – транспорт і зв’язок; VII – фінансова діяльність; VIII – операції з нерухомістю, здавання під найм та послуги юридичним особам; IX – державне управління; X – освіта; XI – охорона здоров’я та соціальна допомога; XII – колективні, громадські та особисті послуги; XIII – інші види діяльності.

Соціально-економічні, і зокрема інституційні, перетворення в Україні, що значною мірою збіглися у часі з періодом, досліджуваним переписом населення 2001 року, зумовили зміни у складі зайнятого економічною діяльністю населення за статусом зайнятості. Структурні показники розподілу працюючих за статусом зайнятості є одними з найтипівіших щодо характеристики соціально-економічного складу населення. Вони дозволяють оцінити результати реформування відносин власності, становлення вітчизняного підприємництва в різних секторах економіки крізь призму змін у складі зайнятого населення. Їм притаманна порівняно незначна регіональна варіативність (табл. 3).

Таблиця 3

Розподіл зайнятого населення за статусом зайнятості по регіонах України
(за даними перепису 2001 року)

Регіон (область)	У % до всіх зайнятих у регіонах					
	Працюючі за наймом	Члени підприємства, кооперативу	Роботодавці	Самозайняті	Безоплатно працюючі члени сім'ї	Некласифіковані за групами
Авт. Респ. Крим	81,0	4,9	1,4	3,8	0,3	8,6
Вінницька	76,5	7,9	0,7	2,3	0,1	12,5
Волинська	69,9	8,5	0,6	2,7	0,1	18,2
Дніпропетровська	88,8	2,5	1,6	2,8	0,1	4,2
Донецька	92,3	2,0	1,0	2,6	0,1	2,0
Житомирська	84,5	4,4	0,7	2,5	0,0	7,9
Закарпатська	64,7	1,0	1,0	3,3	0,2	29,8
Запорізька	86,3	2,5	1,2	3,6	0,2	6,2
Івано-Франківська	66,4	1,5	1,0	2,1	0,0	29,0
Київська	82,8	6,7	1,1	2,7	0,1	6,6
Кіровоградська	79,6	4,6	1,2	3,2	0,1	11,3
Луганська	91,3	1,1	0,8	3,1	0,1	3,6
Львівська	79,8	0,9	1,0	1,7	0,1	16,5
Миколаївська	81,2	4,0	1,1	4,8	0,2	8,7
Одеська	75,3	9,3	1,4	3,9	0,2	9,9
Полтавська	84,0	5,7	1,0	2,8	0,1	6,4
Рівненська	76,6	4,4	0,7	2,8	0,1	15,4
Сумська	85,5	5,4	0,8	2,3	0,1	5,9
Тернопільська	71,8	3,8	0,8	2,1	0,2	21,3
Харківська	88,4	2,2	1,4	3,3	0,1	4,6
Херсонська	74,9	5,5	1,0	4,3	0,3	14,0
Хмельницька	84,5	0,8	0,9	2,9	0,1	10,8
Черкаська	76,3	7,9	1,0	2,5	0,1	12,2
Чернівецька	58,7	4,2	0,6	3,6	0,1	32,8
Чернігівська	82,4	6,8	0,5	2,5	0,0	7,8
м. Київ	93,0	2,7	1,8	2,4	0,0	0,1
м. Севастополь	93,9	0,7	1,4	3,5	0,0	0,5

Іншим важливим елементом, що характеризує соціально-економічні особливості зайнятості населення, виступає професійна належність індивідів. У сучасному суспільстві саме професійна система відіграє провідну роль і при вичлененні груп, які різняться за місцем у соціальній ієрархії, і при визначенні рівня доходів. “Як нам уявляється, соціально-професійний склад зайнятого населення може певною мірою слугувати індикато-

ром економічного становища (розвитку) регіону, структури його виробничого комплексу, стану соціальної сфери тощо” [5].

Серед груп занять виокремлюються групи “білих” і “синіх комірців”. Згідно з [6] поняття “білі комірці” використовується для опису професійних груп працівників, зайнятих переважно розумовою працею; відповідно, “сині комірці” – для позначення робітників, зайнятих переважно фізичною працею. Представництво професійних груп “білих” і “синіх комірців” у регіонах згідно з переписом 2001 р., наведено в табл. 4.

Таблиця 4

Розподіл зайнятого населення за групами занять по регіонах України

Регіон (область)	На 100 осіб припадає зайнятих в окремих групах осіб									
	“Білокомірцева” група				“Синьокомірцева” група					Не вказані, неточно вказані
	Законодавці, вищі державні службовці-керівники	Професіонали	Фахівці	Технічні службовці	Працівники сфери обслуговування і торгівлі	Кваліфіковані працівники сільського, лісового господарства, риборозведення, рибальства	Кваліфіковані працівники з інструментом	Оператори і складальники устаткування і машин	Найпростіші професії	
Авт. Респ. Крим	10,3	8,0	13,8	3,2	13,2	4,3	10,5	13,6	21,9	1,2
Вінницька	8,5	9,6	13,1	3,1	9,3	6,0	9,2	16,1	25,2	0,0
Волинська	8,7	10,5	13,4	2,9	9,3	2,8	7,9	13,5	31,0	-
Дніпропетровська	10,3	11,9	12,8	3,6	11,9	1,5	16,1	18,9	12,9	0,1
Донецька	10,5	10,8	13,0	3,7	11,2	1,1	20,2	17,8	11,6	0,1
Житомирська	9,8	9,9	15,0	3,4	9,4	3,7	9,7	15,7	23,3	0,1
Закарпатська	6,8	9,1	11,6	2,4	9,3	2,0	9,7	10,1	38,9	0,1
Запорізька	10,7	13,9	12,5	4,2	11,8	2,0	13,7	17,0	14,1	0,1
Ів.-Франківська	7,8	9,0	11,6	2,3	9,6	1,8	9,6	11,2	37,1	-
Київська	9,7	9,6	15,8	4,8	12,6	2,9	10,7	17,2	16,5	0,2
Кіровоградська	9,9	10,8	12,5	3,1	11,0	3,1	9,8	16,6	23,2	0,0
Луганська	10,3	8,8	13,2	3,6	12,3	1,3	19,0	17,2	14,2	0,1
Львівська	9,4	12,7	14,0	3,5	9,5	1,4	10,8	12,9	25,5	0,3
Миколаївська	10,0	8,7	15,9	3,2	12,9	3,2	11,5	15,2	19,4	0,0
Одеська	8,7	10,8	15,2	4,9	13,3	3,4	7,5	14,8	19,9	1,5
Полтавська	10,5	9,5	14,6	3,4	10,6	4,4	11,4	19,0	16,6	-
Рівненська	8,3	9,2	14,7	3,2	9,2	4,9	9,8	14,2	26,5	0,0
Сумська	10,1	11,0	14,2	3,2	10,3	4,4	12,7	18,3	15,7	0,1
Тернопільська	8,3	9,6	13,0	2,6	7,3	2,5	7,8	13,1	34,1	1,7
Харківська	11,1	15,8	14,2	3,7	11,9	2,2	11,9	15,5	12,9	0,8
Херсонська	9,2	8,9	13,4	3,2	13,3	3,3	9,2	13,9	25,5	0,1
Хмельницька	8,7	10,0	12,8	2,5	9,7	4,2	9,1	16,1	26,8	0,1
Черкаська	9,8	11,2	11,6	2,9	10,3	3,7	9,9	16,0	24,3	0,3
Чернівецька	6,3	7,4	9,5	2,3	12,3	2,9	8,3	9,4	41,6	-
Чернігівська	9,1	10,3	15,5	4,0	11,2	3,9	9,9	16,2	19,8	0,1
м. Київ	15,4	21,8	18,5	6,0	11,3	0,2	9,6	10,3	6,4	0,5
м. Севастополь	10,1	13,2	25,4	3,9	14,5	0,9	11,0	12,3	8,7	0,0

За критерієм професійної належності “білокомірцеві” групи репрезентують вищі й середні верстви населення. До них належать елітна група законодавців, вищих державних службовців, керівників; група професіоналів, серед яких викладачі і професіонали у різних галузях науки, економіки, фінансів, управління та права, медицини, професіонали у галузі мистецтва та частка підгрупи служителів релігійних культів; групи фахівців, що потребують відносно нижчого професійно-кваліфікаційного рівня, і технічних службовців, яких відносять до “нижчого середнього класу”.

Можливість впливу соціально-економічних особливостей зайнятості населення на криміногенну ситуацію в регіоні було визначено за допомогою коефіцієнту кореляції Пірсона (кореляція моментів добутків), який оцінює взаємозалежність двох випадкових дискретних величин $X = \{x_1, x_2, \dots, x_n\}$ і $Y = \{y_1, y_2, \dots, y_n\}$ за формулою:

$$r_{xy} = \frac{\sum_i (x_i - m_x) \cdot (y_i - m_y)}{\sqrt{\sum_i (x_i - m_x)^2 \cdot \sum_i (y_i - m_y)^2}}, \quad m_x = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i, \quad m_y = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n y_i$$

Коефіцієнт кореляції може мати значення в межах $-1 < r_{xy} < 1$. Якщо коефіцієнт кореляції двох випадкових величин відмінний від нуля, це є ознакою існування залежності між ними. При від’ємній кореляції ($r_{xy} < 0$) зростання однієї з випадкових величин приводить до спадання другої, тоді як при додатній кореляції ($r_{xy} > 0$) обидві випадкові величини мають однакову тенденцію до зростання чи спадання (докладніше див.[7]).

Всі обчислення здійснено за допомогою засобів електронної таблиці Microsoft® Office Excel 2003.

В таблицях 5-7 відображено отримані коефіцієнти кореляції Пірсона між обчисленими показниками окремих видів злочинів, наведеними у таблиці 1, та розподілом зайнятого населення в регіонах України за видами економічної діяльності, соціально-професійною належністю та статусом зайнятості, наведених, відповідно, у таблицях 2-4.

Аналіз отриманих коефіцієнтів кореляції Пірсона з таблиць 5-7 дозволяє зробити наступні висновки:

1. Між злочинами економічної спрямованості і зайнятістю населення економічною діяльністю, соціально-професійною належністю та статусом зайнятості існує слабка (до 0,5) і, здебільшого, дуже слабка (до 0,2) кореляція, що дозволяє не сприймати ці чинники як такі, що впливають на стан злочинності в регіонах.

2. Коефіцієнти кореляції між злочинами загальнокримінальної спрямованості, в тому числі особливо тяжкими злочинами і вбивствами, та окремими показниками розподілу зайнятості населення за різними категоріями набувають середнього (до 0,7) та значного (до 0,9) значення, що дозволяє вважати ці соціально-економічні показники одними з факторів впливу на криміногенну ситуацію в країні.

Зупинимося на аналізі таблиць докладніше.

Між злочинами загальнокримінальної спрямованості, тяжкими та особливо тяжкими злочинами, вбивствами (замахами) та кількістю заяв про злочини – з одного боку, а з другого – розподілом зайнятого населення за такими видами діяльності, як освіта, сільське господарство, мисливство та лісове господарство, – наявна від’ємна кореляція, значення якої (приблизно 0,7) коливається на грані середнього та значного (табл. 5). Такого ж значення від’ємна кореляція пов’язує вказані вище показники злочинності з одним з показників соціально-професійного складу населення, а саме – кількості населення найпростіших професій в регіоні (табл. 6), і такою категорією статусу зайнятості, як “не кваліфіковані за групами” (табл. 7), що складається із зайнятих в особистому підсобному господарстві (таких в Україні майже 1606,5 тис. осіб) та почасти з осіб, що є служи-

телями релігійних культів (14,7 тис. осіб). У групі занять “найпростіші професії” привертає увагу концентрація значної частини зайнятих сільських жителів, а саме: працюючі в особистому підсобному господарстві, на низькокваліфікованих ручних роботах у сільському господарстві, сторожи та прибиральники приміщень.

По суті це означає, що криміногенна ситуація краще в тих регіонах, де вищі показники зайнятості населення в освіті, у сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві, в особистому підсобному господарстві і де переважна частка населення має найпростіші професії.

Таблиця 5

Дослідження кореляції між розподілом зайнятого населення за видами економічної діяльності та показниками окремих видів злочинів*

Види економічної діяльності	Окремі види злочинів (коефіцієнти кореляції Пірсона)					
	Кількість заяв про злочини, що надійшли до ОВС	Злочини загальнокримінальної спрямованості	Тяжкі та особливо тяжкі злочини	Умисні вбивства (замахи)	Злочини економ. спрямованості	Тяжкі та особливо тяжкі злочини економ. спрямованості
Оптова й роздрібна торгівля, торгівля транспортними засобами, послуги з ремонту	0,78	0,78	0,71	0,62	0,19	0,20
Промисловість (видобувна, обробна та виробництво електроенергії, газу і води)	0,42	0,64	0,64	0,44	0,29	0,35
Операції з нерухомістю, здавання під найм та послуги юридичним особам	0,54	0,51	0,43	0,25	0,02	0,12
Транспорт і зв'язок	0,50	0,50	0,51	0,63	0,15	0,28
Готелі та ресторани	0,18	0,31	0,32	0,29	0,14	0,11
Колективні, громадські та особисті послуги	0,28	0,15	0,05	0,10	-0,29	-0,15
Державне управління	0,11	0,11	0,11	0,07	-0,19	-0,17
Фінансова діяльність	0,26	0,10	0,00	-0,12	-0,21	-0,12
Будівництво	0,12	0,07	-0,06	-0,11	-0,01	-0,05
Інші види діяльності	0,20	0,04	-0,04	0,07	0,16	0,19
Охорона здоров'я та соціальна допомога	-0,08	-0,09	-0,03	-0,02	-0,25	-0,13
Освіта	-0,64	-0,65	-0,63	-0,70	-0,39	-0,30
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	-0,66	-0,77	-0,72	-0,54	-0,15	-0,26

* Примітка: впорядковано за злочинами загальнокримінальної спрямованості.

І насправді, максимальні показники зайнятості в сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві України зафіксовано в таких областях західного регіону, як Чернівецька, Тернопільська, Закарпатська, Волинська, Івано-Франківська, а крім того –

на Вінниччині. З таблиці 2 видно, що ці ж області відзначаються нижчою часткою зайнятих промисловими видами діяльності, працівників транспорту і зв'язку, зайнятих в оптовій і роздрібній торгівлі, торгівлі транспортними засобами та послугах з ремонту.

Не випадково в цих областях з переважним розвитком сільського господарства екстенсивного характеру та масовою зайнятістю населення в особистому підсобному господарстві найбільш високою у структурі населення за заняттями є частка представників найпростіших професій, адже найвагомішою серед представників найпростіших професій у нашій країні є саме підгрупа “найпростіші професії в сільському господарстві, рибальстві та подібних галузях”.

Таблиця 6

Дослідження залежності між розподілом зайнятого населення за групами занять по регіонах України та показниками окремих видів злочинів*

Розподіл зайнятого населення за групами занять	Окремі види злочинів (коефіцієнти кореляції Пірсона)					
	Кількість заяв про злочини, що надійшли до ОВС	Злочини загальнокримінальної спрямованості	Тяжкі та особливо тяжкі злочини	Умисні вбивства (замах)	Злочини економічної спрямованості	Тяжкі та особливо тяжкі злочини економічної спрямованості
Кваліфіковані працівники, оператори і складальники устаткування і машин	0,44	0,66	0,72	0,57	0,21	0,31
Працівники сфери обслуговування і торгівлі	0,74	0,66	0,63	0,74	0,38	0,25
Законодавці, вищі державні службовці, керівники	0,64	0,64	0,59	0,42	-0,05	0,06
Технічні службовці	0,61	0,49	0,48	0,41	-0,12	0,1
Професіонали і фахівці	0,37	0,37	0,33	0,17	-0,2	-0,06
Не вказані, неточно вказані	0,01	-0,09	-0,16	-0,03	0,03	0,19
Кваліфіковані працівники сільського, лісового господарства, риборозведення, рибальства	-0,21	-0,29	-0,18	-0,10	-0,21	-0,21
Найпростіші професії	-0,73	-0,80	-0,82	-0,65	-0,03	-0,19

*Впорядковано за злочинами загальнокримінальної спрямованості.

Сірим кольором виділено “синьокомірцеві” групи занять.

З другого боку, таблиця 1 свідчить, що саме в цих областях зафіксовані найменші показники злочинів загальнокримінальної спрямованості, тяжких та особливо тяжких злочинів, вбивств (замахів) та кількості отриманих заяв про злочини, що й підтверджує існування від’ємного кореляційного зв’язку між цими чинниками. Те ж стосується і такого значного сектору в соціальній інфраструктурі України як освіта, 3/5 працюючих в якій зайняті у “середній освіті”, п’ята частина – у вищій її ланці й майже стільки ж – у початковій освіті. У Волинській, Тернопільській, Львівській, Рівненській, Вінницькій, Закарпатській, Івано-Франківській, Хмельницькій та деяких інших областях спостерігаємо найвищі показники зайнятості населення у сфері освіти і найнижчі показники злочинності загальнокримінальної спрямованості. І навпаки, області, що займають останні позиції при впорядкуванні за кількістю працюючих в галузі освіти – Дніпропетровська, Донецька, Луганська, – мають одні з найвищих показників скоєних злочинів як загальнокримінальної, так і економічної спрямованості (див. табл. 1 і 2).

Таблиця 7

Дослідження залежності між розподілом зайнятого населення за статусом зайнятості по регіонах України та показниками окремих видів злочинів

Розподіл зайнятого населення за статусом зайнятості	Кількість заяв про злочини, що надійшли до ОВС	Злочини загальнокримінальної спрямованості	Тяжкі та особливо тяжкі злочини	Умисні вбивства (замахи)	Злочини економічної спрямованості	Тяжкі та особливо тяжкі злочини економічної спрямованості
Працюючі за наймом	0,6	0,74	0,75	0,56	-0,03	0,16
Роботодавці	0,54	0,56	0,44	0,4	0,23	0,27
Самозайняті	0,49	0,42	0,37	0,58	0,44	0,27
Безоплатно працюючі члени сім’ї	0,15	0,18	0,12	0,32	0,25	0,19
Члени колективного підприємства, кооперативу	0,04	-0,15	-0,05	0,07	-0,21	-0,17
Не класифіковані за групами	-0,69	-0,77	-0,81	-0,66	0,04	-0,15

Аналізуючи показники злочинів із зведеної таблиці 1, бачимо, що лідерами криміногенної ситуації в країні є, здебільшого, такі області, як Запорізька, Дніпропетровська, Луганська, Харківська, Донецька, Автономна Республіка Крим і м. Севастополь. І саме ці області мають найбільший економічний потенціал серед регіонів України. Структура зайнятості населення південно-східних територій (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Харківська області) зміщена у бік промислових видів діяльності (видобувна, обробна, виробництво електроенергії, газу та води), порівняно високою тут є також частка зайнятих у торгівлі, залучених до операцій з нерухомістю, наукових досліджень та розробок, краще розвинута транспортна інфраструктура. Структура ж зайнятості населення південних регіонів (АР Крим та Миколаївської, Одеської й Херсонської областей) формується на тлі переважаючого розвитку галузей інфраструктури (торгівлі, транспорту, медико-оздоровчого комплексу).

Відповідно до професійної належності індивідів зазначені області входять в першу десятку за такими групами занять, як кваліфіковані працівники з інструментом, опера-

тори і складальники устаткування та машин, законодавці, вищі державні службовці, керівники, працівники сфери обслуговування і торгівлі (таблиця 4).

Подальші дослідження даних таблиць 5 і 7 підтверджують зроблені спостереження: існує значна ($r_{xy} > 0,7$) і середня ($0,5 < r_{xy} < 0,7$) додатна кореляція між показниками злочинів загальнокримінальної спрямованості, тяжких та особливо тяжких злочинів, вбивств (замахів), кількості заяв про злочини по регіонах України та розподілом населення за зазначеними вище видами економічної діяльності та групами занять.

Значна ($r_{xy} > 0,7$) додатна кореляція пов'язує також досліджувані показники злочинності з одним з показників розподілу працюючих за статусом зайнятості – “Працюючі за наймом” (таблиця 7), які становлять 96,9 % усіх фахівців, 96,3 % технічних службовців, 96,2 % професіоналів, зайнятих у національній економіці, 74,3 % кваліфікованих працівників сільського, лісового господарств, риборозведення й рибальства, 47,6 % представників найпростіших професій [5].

Особливості розподілу зайнятого населення регіонів країни за статусом зайнятості, про які дозволяє судити таблиця 3, пов'язані з галузевою спеціалізацією окремих територій і почасти відбивають регіональні диспропорції у розвитку підприємництва. Максимальну частку найманих працівників серед зайнятих (понад 85 %) зафіксовано, крім столиці та Севастополя, де значна частина зайнятих працює у державному управлінні, галузях соціальної інфраструктури, фінансовій сфері тощо, ще й у всіх областях східного та південно-східного промислових регіонів, а надто – у межах територій розвитку видобувного комплексу, підприємства якого знаходяться у державній власності. Найменшою є питома вага працюючих за наймом у Чернівецькій, Закарпатській, Івано-Франківській, Волинській, Тернопільській, Херсонській та Одеській областях (регіонах переважно сільськогосподарської спеціалізації), де вона корелює або з підвищеною часткою членів колективних підприємств, кооперативів (як на Одещині, Херсонщині та у Волинській області), або з особливо високою зайнятістю в особистому підсобному господарстві (у Закарпатській, Івано-Франківській, Тернопільській, Чернівецькій областях) [5].

Відповідно до визначеної частки найманих працівників в згаданих областях розподілені максимальні і мінімальні значення показників злочинності для них (таблиця 1), що збігається з отриманою додатною кореляцією в таблиці 7.

В інших випадках коефіцієнти кореляції між досліджуваними величинами в таблицях 5-7 приймають слабкі (до 0,5) і дуже слабкі (до 0,2) додатні та від'ємні значення.

Треба зазначити, що з математичної точки зору з некорельованості випадкових величин ще не випливає їх незалежність, бо умова незалежності випадкових величин є більш жорсткою, ніж умова некорельованості [7]. Тому при розгляданні чинників, що можуть мати вплив на криміногенну ситуацію в країні, не можна відкидати ті, що характеризуються навіть незначною кореляцією.

Висновки.

Використання апарату математичної статистики при дослідженні можливого впливу соціально-економічних особливостей зайнятості населення на криміногенну ситуацію в країні дозволяє математично підтвердити наявність (відсутність) корельованих відносин між диференціацією населення за окремими видами економічної діяльності, соціально-професійною належністю та статусом зайнятості населення – з одного боку, і показниками стану злочинності – з другого, і рекомендувати враховувати визначені соціально-економічні чинники при формуванні нормативно-правової бази протидії злочинності та її профілактики.

Взагалі, питання широкого використання математичної статистики в правовій інформатиці для моделювання та експертизи нормативно-правових актів є актуальним і перспективним.

Використана література

1. *Швець М., Гладківська О.* Склад населення і криміногенна ситуація // Правова інформатика. – 2007. – № 3(15). – С. 5-14.
2. Системна інформатизація законотворчої та правоохоронної діяльності: Монографія / Кер. авт. кол. Швець М.Я.; За ред. Дурдинця В.В., Зайчука В.О., Тація В.Я. – К.: Навч. книга, 2005. – 639 с.
3. Злочинність в Україні. Основні показники стану та структури злочинності за 2001-2005 роки: Зб. наук. пр. – К.: ВПЦ МВС України, 2006. – 201 с.
4. Всеукраїнський перепис населення '2001 // www.ukrcensus.gov.ua/results.
5. Перший Всеукраїнський перепис населення: історичні, методологічні, соціальні, економічні, етнічні аспекти. – К., 2004 р. // www.ukrcensus.gov.ua/publications/#p2.
6. *Аберкромби Н., Хилл С., Тернер Б.С.* Социологический словарь: Пер. с англ. – М.: ОАО Изд-во “Экономика”, 1999. – С. 16, 287.
7. *Вентцель Е. С.* Теория вероятностей. – М.: Наука, 1964. – С. 175-181.

~~~~~ * * * ~~~~~